

La formació d'Europa (segles V - X)

Per:

Joaquim Ullan Martorell

Tradicionalment, s'ha adoptat l'any 476, data de la caiguda de l'Imperi Romà d'Occident, com el punt d'inici de l'Edat Mitjana, i l'any 1453, data de la caiguda de Constantinoble en mans dels turcs, com la data simbòlica que assenyalava la fi del període medieval. En alguns casos com, per exemple la historiografia espanyola, es refereix a l'any 1492 com a fi del període esmentat.

Així, l'Alta Edat Mitjana seria un període de més de cinc segles situat entre la caiguda de l'Imperi Romà d'Occident i l'any 1000, tot i que sobre aquesta qüestió no hi ha un acord historiogràfic. Un període el de l'Alta Edat Mitjana, en el que s'esdevindran a Occident, importants processos polítics, socials i econòmics, que en definitiva seran la llavor del que avui coneixem com a Europa. En aquest sentit, un dels grans problemes al que s'enfronten els historiadors, és que «*Per sobre de crisis, auges i canvis de sistema econòmic, el que historiogràficament singularitza el període històric comprès entre els segles V i X és l'escassetat de fonts, especialment si el comparem amb els segles de la baixa edat mitjana.*» (Ferrer Mallol 1997: pàg. 9).

En el cas de l'estudi relatiu al possible «*naixement d'Europa*» o «*origen d'Europa*», com és fàcil de preveure, no hi ha tampoc, gaire acord entre historiadors, especialment per no compartir una mateixa idea sobre la naturalesa d'aquesta identitat cultural. Alguns veuen el seu origen en els canvis polítics i militars, d'altres ho circumscriuen a l'evolució del sistema econòmic i el camí cap al feudalisme, per molts la irrupció del cristianisme com a religió d'Estat és la clau de volta, i fins i tot un grup, ho percep com una qüestió merament d'evolució geogràfica. Sigui com sigui, la unanimitat no existeix, especialment perquè una societat és un element viu i per conèixer les seves circumstàncies i la seva evolució, cal submergir-se a la història i desgranar-la en els diferents elements que la conformen. Per a l'Albert Garcia Espuche, «... *sense entendre cada un dels arbres que el formen, no serem capaços de comprendre el bosc.*» (Garcia 2010: pàg.17).

Sí que hi ha un cert consens en afirmar que el conjunt d'importants canvis que es produiran a l'Edat Mitjana, tenen com a origen l'enorme crisi que al s. III trasbalsa completament el sistema: «*Tota l'estructura comercial i manufacturera romana es basava en la xarxa de ciutats que s'encarregava de redistribuir i centralitzar la producció. Evidentment, quan les ciutats van entrar en crisi a partir del segle III, el comerç i la indústria hi van anar darrere. La inseguretat pròpia d'una època d'invasions va acabar de fer el fet i, quan arribem als segles de l'alta edat mitjana, el panorama comercial i industrial és decebedor.*» (Ferrer Mallol 1997: Pàg. 13).

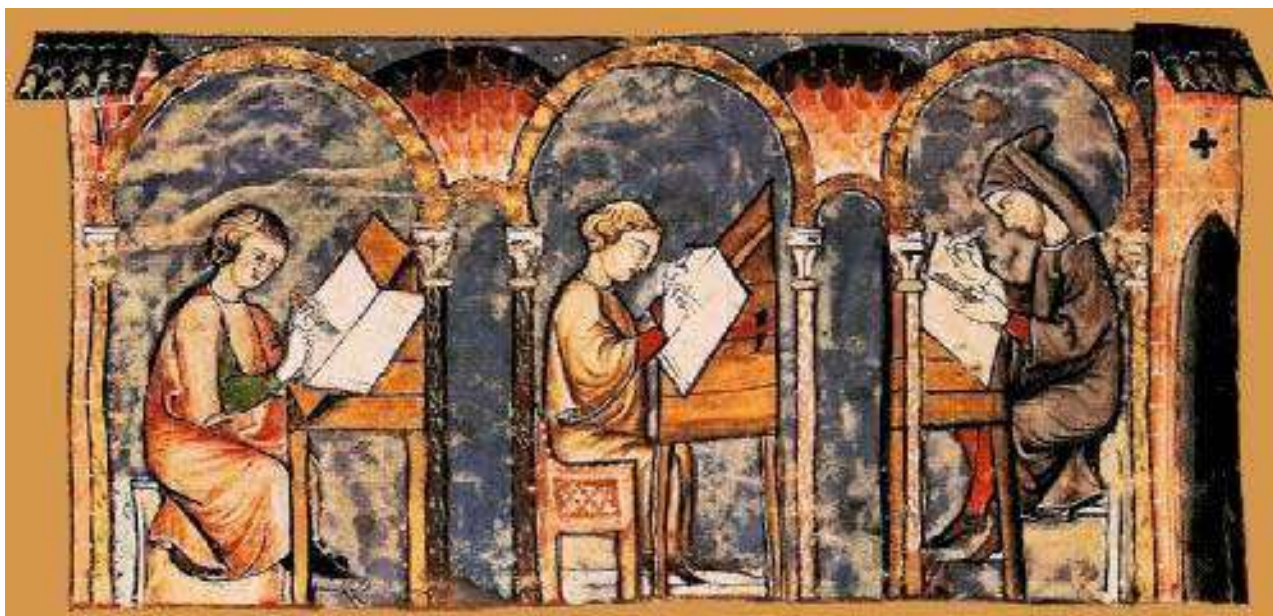

Per alguns autors com en Giuseppe Sergi, «...*a la primera Edat Mitjana es veu només la crisi del model romà, als segles XI-XII la pura dissolució, i són precisament els segles que valerosament Robert Fossier, desenvolupant idees que abans van ser de Marc Bloch, defineix com*

'infància d'Europa'.» (Sergi 2001: pàg. 61). Per a aquest historiador, les primeres referències a Europa són nocions merament geogràfiques, normals en una època que no té una configuració estable com per a transformar la geografia física en geografia política. Amb tot, les situacions de fet, creades pels dominis polítics, són les que acabaran imposant-se també com a quadres mentals. Així finalment, «... entre els segles X i XI, es desenvolupen processos que confereixen a Europa una identitat, eliminant alhora qualsevol hipòtesi d'homogeneïtat ètnica.» (Sergi 2001: pàg. 63).

Amb aquest escenari de coses, no serà pas fins a l'època carolíngia en què «... els canvis no van ser substancials: roman un comerç luxós i un de local de redistribució, però cal esmentar l'aparició d'alguns elements nous, insinuadors d'evolucions futures.» (Ferrer Mallol 1997: Pàg. 14). En tot cas, en aquest període, «Un fons religiós uniforme sostenia a la població de l'Europa carolíngia, tant als humils i foscos com als poderosos i il·lustres. Si no existia un fons nacional uniforme, almenys la semblança fonamental dels costums, feien possible el desenvolupament gradual d'un patriotisme comú.» (López 1965: Pàg. 101).

Cal tenir en compte què: «... Nació, en aquests textos [de l'època] tenia un significat molt diferent del nostre: rebutjava el recinte geogràfic i passava al costat de les divisions administratives, per no tenir en compte una altra cosa sinó els vincles de la sang.» (López 1965: Pàg. 104).

Per a en Giuseppe Sergi, «La clau de volta d'aquesta construcció havia estat l'establiment d'una convivència entre estils de vida netament marcats i prèviament diversificats: el tribal-militar

del món germànic i el cultural-eclesiàstic del món llatí.» (Sergi 2001: pàg. 64), i per en Jaques Le Goff: *«... el cristianisme és essencial per a la formació d'Europa, però no tant en forma d'ideologia o de religió. El sentiment de comunitat va néixer del fet que les institucions estaven, en el conjunt d'Europa, molt properes. En particular la xarxa eclesiàstica, amb els seus bisbats, els seus arquebisbats, etc., estructurava Europa, des del món escandinau a la Mediterrània.»* (Quatremer 2014).

Le Goff, fou un medievalista mundialment reconegut, per a qui el primer fracàs sobre la construcció d'Europa va ser de Carlemany, *«... qui volia recrear l'Imperi romà i constituir un imperi franc. Carlemany mirava cap al passat i volia construir una Europa dominada per una nació»* (Quatremer 2014). També per a en Giuseppe Sergi, *«... l'imperi carolingi ens pot semblar un esforç notable, però, en definitiva, un esforç frustrat.»* (López 1965: Pàg. 101). La profunda ruralització del territori per les amenaces exteriors i la manca de diners a causa del col·lapse del comerç, van fer impossible el somni imperial. A més, les discòrdies internes esquarterarien la unitat de l'Imperi Carolingi a la mort del seu fundador.

Tornant a Le Goff i en relació a Europa: *«... aquesta aparició [d'Europa] es produeix en mig de la cristianització de l'imperi romà que, com bé sabem, se situa entre el reconeixement de la religió cristiana per l'emperador Constantí, en l'anomenat edicte de Milà de 313, i l'adopció per part de l'emperador Teodosi I, mort el 395, del cristianisme com a religió oficial, és a dir, com a religió d'Estat.»* (Le Goff 2011: pàg. 15).

Per a aquest historiador també és clau l'aparició dels regnes. A l'edat mitjana es van constituir, amb un mateix moviment, un espai comú europeu i la seva divisió en regnes. La unitat i la diversitat que marquen tota la història d'Europa. Ens adverteix també sobre dos esdeveniments que van tenir un paper essencial en la gènesi d'Europa entre els segles VII i XIV. En concret Le Goff es refereix per una banda, a les pretensions bizantines de dominar el cristianisme, cosa que va provocar un allunyament dels cristians llatins dels cristians bizantins, i per altra al llarg conflicte amb l'Islam, moltes vegades conflicte de caràcter militar. *«Una identitat religiosa o nacional es forma també, o en tot cas es consolida, en el si d'un conflicte, d'una oposició. L'altre, i amb més motiu l'adversari o l'enemic, crea la identitat.»* (Le Goff 2011: pàg. 25).

Per en Robert Barlett, *«l'europeïtzació d'Europa»* es va produir per l'expansió d'una cultura particular mitjançant conquestes i influències. *«L'homogeneïtzació cultural d'Europa fou així en part, en funció de l'hegemonia militar franca...»* (Barlett 2009: pàg. 353). Segons l'autor, cap al

1300, Europa ja existia com una entitat cultural identificable. Algunes traces comunes eren «... els sants, els noms, les monedes, els documents i les pràctiques educatives...» (Barlett 2009: pàg. 381). Ja en el període baix medieval, «...a tot arreu els governants europeus encunyaven moneda i depenien de les seves cancelleries; els buròcrates d'Europa compartien una experiència comuna d'alt nivell d'educació.» (Barlett 2009: pàg. 381). En definitiva, per a aquest historiador anglès, en tot això consistia «l'europeïtzació d'Europa».

En síntesi, es pot afirmar que cal cercar els orígens d'aquesta incipient Europa en els grans canvis socials i econòmics experimentats pel món occidental entre el Baix Imperi Romà i l'aparició del feudalisme. És el que el medievalista Josep Maria Salrach, anomena la "*transició del món antic al feudalisme*". Però, realment podem anar més enllà?, és a dir, es pot definir un moment o un fet determinat com a origen d'Europa?, podem arribar a concloure quina és la naturalesa de la identitat del vell continent? Cal ser molt curosos a l'hora d'arribar a conclusions massa subjectives. Sovint l'historiador oblida el seu paper de periodista del passat per convertir-se en un «*generador d'opinió*» d'aquest passat. Per en Josep Fontana, «... *la història aconsegueix per al grup la mateixa funció que la memòria per a cada individu, que és la de donar-li un sentit d'identitat que el fa ser ell mateix i no un altre ...*» (Fontana 2004: pàg.179). Si la història és un dels elements nuclears que conformen una societat, amb la seva reinterpretació podem provocar un canvi de direcció en l'enfortiment i cohesió d'aquesta.

BIBLIOGRAFIA

- BARLETT, Robert. (2009). «*La europeización de Europa*», La formación de Europa: conquista, civilización y cambio cultural, 950-1350. Valencia: Publicacions de la Universitat de València. Pàg. 353-381.
- FERRER MALLOL, Maria Teresa (coord.), (1997). «Economia i societat de l'Occident medieval». A: LÓPEZ PÉREZ, M. Dolors, VELA AULESA, Carles, «*Història medieval europea*». Barcelona, Ed. UOC. Pàg. 9-46.
- FONTANA, Josep. (2004). «*De què serveix un historiador en temps de crisi?*». DDAA, Mirades al segle XXI. Vic: Ed. Eumo. Pàg.173-193.
- GARCIA ESPUCHE, Albert (2010). “*Introducció*”. A: «*Barcelona 1700*». Barcelona: Ed. Empúries. Pàg.7-21.
- LE GOFF, Jacques (2011) «*¿Nació Europa en la Edad Media?*» , Barcelona: Ed. Crítica, Pàg. 15-27, 28-37.
- LÓPEZ, Robert S. (1965). «*El nacimiento de Europa*». Barcelona: Ed. Labor. Pàg. 97-107.
- QUATREMER, Jean (2014). "Le Goff: Europa no es vieja, es antigua: una buena baza para construir el futuro". [En línia] A: Portal El Periódico. <<https://www.elperiodico.com/es/ocio-y-cultura/20140401/le-goff-europa-no-es-vieja-es-antigua-una-buena-baza-para-construir-el-futuro-06-06-2004-3237493>> [Data de consulta: 2 de març de 2019]
- SERGI, Giuseppe (2001). «*La Edad Media como infancia de Europa*», La idea de Edad Media. Barcelona: Ed. Crítica. Pàg. 59-73.